

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПРАКТИЦІ АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Володимир Онопрієнко
Суми

Аналізуються конкретні практики екологічної освіти та виховання студентів аграрних університетів; автором обґрунтовуються чотири рівні екологічно-практичної діяльності студента вищого аграрного навчального закладу: творчий, репродуктивно-творчий, репродуктивний, інтуїтивний.

Ключові поняття: особистість, студент, аграрна освіта, екологія, культура, навчання, виховання.

Формування професійних умінь і навичок екологічного виховання в системі практичної підготовки аграріїв ґрунтується сьогодні на досвіді наявних форм проведення практики. Водночас суперечність між сучасними вимогами до спеціаліста сільського господарства та рівнем його підготовки вимагає утвердження нових взаємовідносин між суб'єктами педагогічної діяльності. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є удосконалення організації самостійної пізнавальної діяльності студентів, особливо під час проходження практики.

Формування особистості, здатної самостійно і творчо працювати в нових умовах, є головною метою педагогічного процесу. Одним з головних засобів досягнення цієї мети вбачається в ефективній організації самостійної пізнавальної діяльності студентів [1, 3]. На сьогодні склалась певна невідповідність між соціальною значимістю організації самостійної пізнавальної діяльності студентів та рівнем теоретичного і практичного вирішення цієї проблеми. Її ґрунтовне дослідження можливе за умови глибокого вивчення індивідуальних пізнавальних можливостей, самоорганізаційних здібностей кожного студента.

Самостійна пізнавальна діяльність студентів розглядається як така діяльність, що передбачає самодетермінованість, самомотивованість, самопрограмованість пізнавальної діяльності студентів, реалізується у вигляді системи самостійних пізнавальних дій і зумовлена рівнем розвитку їх пізнавальних процесів та емоційно-вольової сфери [1, 7]. Самостійна робота під час проходження практики мотивує діяльність учня та створює відповідальність.

Загальноновизнано, що кожний предмет має свій ступінь участі у формуванні кінцевих, професійних умінь, у досягненні цілей навчання; предмет може або безпосередньо, або опосередковано, через інші навчальні дисципліни, сприяти формуванню уміння розв'язувати типові професійні задачі. Прикладні задачі є одним із засобів формування екологічної грамотності майбутніх фахівців-аграріїв. Розв'язуючи задачі екологічного змісту студенти за допомогою математичних моделей можуть прогнозувати або оцінити наслідки втручання людини у природне середовище, визначити необхідні дії з «оздоровлення» природи [2].

Метод проектів є одним із різновидів педагогічних практичних технологій, який за своєю суттю відноситься до методів проблемного навчання. Провідною дієвою ознакою цього методу є крок, що здійснює керівник (вчитель, викладач) від задачі «дати нове знання» до задачі «створити умови для отримання нових знань», тобто змінюється акцент форми набуття знань від пасивного сприйняття до активної участі. В умовах екологічної освіти цей метод доцільно застосовувати як додатковий під час проходження професійної практики. Проект завжди орієнтований на самостійну діяльність учасників: передбачає використання різноманітних методів, засобів і водночас створює практичну базу для подальшої навчальної роботи [3, 5].

Використання прикладних екологічних задач сприяє подоланню існуючих протиріч між навчальною та професійною діяльністю. Основними з яких є:

а) протиріччя між абстрактним предметом навчальної діяльності та реальним предметом майбутньої професійної діяльності, де знання не дані в чистому вигляді, що породжує формалізм, неможливість застосування їх на практиці;

б) протиріччя між системним застосуванням знань в регуляції професійної діяльності і рознесеністю їх засвоєння по різним навчальним дисциплінам, кафедрам, тобто відсутня інтеграція знань;

в) протиріччя між безініціативною позицією студента і активною позицією фахівця у професійній діяльності, якому необхідно аналізувати ситуацію, ставити задачу, розв'язувати її, доводити істинність.

Більшість прикладних екологічних задач носить проблемний характер, що, в свою чергу, сприяє використанню не тільки вже відомих студентам теоретичних екологічних знань для аналізу поставленої проблеми, а й спонукає їх до відшукування і оволодіння новими знаннями, поповнює їх індивідуальний банк методів екологічного аналізу, які можуть використовуватись для розв'язування різноманітних сільськогосподарських проблем. Окремі задачі потребують додаткового опрацювання навчального матеріалу, зокрема із суміжних дисциплін.

Прикладні екологічні задачі мають вирішальне значення у розвитку мислення, особливо теоретичного, яке є основою для виховання творчої особистості. Сам процес розв'язання екологічних задач під час практики є безпервною взаємодією суб'єкта з об'єктом, в якій суб'єкт через аналіз та синтез розкриває відношення між даним і шуканим, намагається встановити зв'язок між собою та навколишнім світом [2].

Екологічні завдання прикладного змісту є також засобом формування тих психічних якостей (системність мислення, здатність бачити всі можливі варіанти і здійснювати вибір оптимального, передбачати наслідки обраних рішень, орієнтувати мислення на розв'язання задач найбільш раціональним шляхом) та позитивних моральних рис особистості (старанність, кмітливість, працьовитість, відповідальність, наполегливість), які необхідні представникам сільськогосподарських професій, які найближче підходять до взаємодії з природою у глобально-філософському сенсі. Зараз у декількох ВНЗ створено навчально-практичні центри (НПЦ), які мають статус регіональних і розраховані на обслуговування кількох навчальних закладів. Але в їх роботі є певні невирішені проблеми: доставка студентів до місця практики, побутові умови, фінансування відряджень викладачів, матеріально-технічне забезпечення. Реалізація сучасних освітньо-виховних завдань пов'язана з пошуками ефективних шляхів реформування професійно-технічної освіти. Це вимагає оновлення змісту професійного навчання, розробки стандартів профтехосвіти з урахуванням сучасних досягнень науки, техніки та технологій, створення навчальних закладів нового типу. Ідея створення вищого професійного училища-агрофірми (ВПУ-агрофірми) в нових умовах господарювання народжена самим життям. Основна мета діяльності цього закладу – забезпечення якісно нового підходу до підвищення професійного рівня підготовки механізаторських кадрів-аграрників на основі комплексного забезпечення навчального процесу необхідним обсягом механізованих, технологічних, ремонтних робіт як важливої умови формування практичних навичок учнів під час навчання [4, 3]. Головним функціональним завданням навчально-практичних центрів стало забезпечення поліваріантності навчання під час проведення навчально-виробничих практик із спеціальних дисциплін, пропагування досягнень науково-технічного процесу, сучасних технологій в аграрному секторі економіки, узагальнення і впровадження світового досвіду з практичної підготовки та перепідготовки працівників сільського господарства, враховуючи екологічні та природоохоронні наукові досягнення. Це досягається наданням навчальним закладам консультативної практичної допомоги з організації навчання, забезпеченням відповідного рівня підготовки викладачів, майстрів виробничого навчання [5, 14-15].

Цікавий досвід також можна запозичити у провідних країнах Заходу [6, 32]. Це те, що поряд з теоретичною підготовкою за фаховим напрямком, близько 50 % навчального процесу (для бакалаврів це 2-2,5 роки, для магістрів 3 роки) повинно відводитись на виробничу практику, причому практику, що у повному обсязі відповідає своїй назві. Звідси відразу вирішується дуже важке питання для випускників ВНЗ (незалежно – бакалавра чи магістра), пов'язане з прийомом на роботу фахівця і яке у більшості своїй визначається 2-3 річним стажем роботи за основним напрямком діяльності фірми чи підприємства. Саме тривала виробнича практика і стане тим кардинальним вирішенням цієї проблеми, особливо, якщо практика буде проводитись безпосередньо у тих фірмах чи державних підприємствах, де у перспективі і буде працювати цей випускник ВНЗ [7, 44].

Причому, як місця проходження виробничих практик, так і наступне направлення на працевлаштування повинні узгоджуватись з відповідними фірмами та державними установами на момент прийому абітурієнтів. Тобто кожний зональний аграрний університет повинен мати реальні плани прийому та працевлаштування випускників як

мінімум за рік до проведення чергових вступних екзаменів. Такий підхід не виключає і індивідуальних контрактів, що будуть передбачати самостійне працевлаштування випускників ВНЗ. Саме такий підхід до набору студентів створить умови для формування нормального ринку праці серед випускників аграрних вузів, стимулюватиме їх до плідного навчання. За таких умов виникає також питання про критерії якості. Критерії і показники якості фахівця-аграрника доцільно групувати за такими напрямками: сфера психолого-педагогічної підготовки (рівень володіння фаховими та психолого-педагогічними знаннями; рівень сформованості професійних умінь); індивідуальна сфера (рівень сформованості професійної самосвідомості; рівень розвитку професійних здібностей; рівень адекватності самооцінки); емоційно-вольова сфера (рівень самостійності і самоорганізації; рівень готовності до саморозвитку, самоосвіти; рівень розвитку вольової саморегуляції; рівень розвитку інтелектуальних і практичних почуттів); мотиваційна сфера (рівень розвитку внутрішньої мотивації, рівень спрямованості на професію) [8, 12]. Раніше вважалося, що екологічна складова виступає в цьому списку критеріїв окремою часткою, але зараз комплексність та системність екологічного підходу призвели до того, що екологічна складова присутня на всіх щаблях переліченої структури особистості фахівця аграрія.

За названими критеріями і показниками можна визначити чотири рівні екологічно-практичної діяльності студента вищого аграрного навчального закладу (творчий, репродуктивно-творчий, репродуктивний, інтуїтивний). На інтуїтивному рівні знання та мотивація на екологічну діяльність відсутні, а дії фахівця керовані особистими суб'єктивними уявленнями про себе та навколишнє середовище, які спираються найчастіше на відчуття доцільності та комфортності власних дій. Репродуктивний рівень передбачає вміння відтворювати загальновідомі уявлення про весь світ та навколишнє середовище, застосовувати усвідомлені під час навчання методи та засоби екологічної діяльності. Репродуктивно-творчий та творчий рівні вимагають не тільки відтворення, а й свідомого ставлення до власних дій, вмотивованої екологічної свідомості на всіх рівнях власної професійної діяльності.

Творчий та репродуктивно-творчий рівень характеризується ціннісно-мотиваційним ставленням до природи, до здоров'я як цінності, розумінням необхідності у їх збереженні, усвідомленням знань, наявністю повних, систематичних екологічних знань; виявленням прагнення до творчого використання екологічних знань, прийняттям оперативних рішень в екологічній ситуації, сформованими способами самостійної екологічної діяльності; використанням знань основних нормативних документів, законів, правил; правильною екологічною орієнтацією та оцінкою технологічного виробництва, складанням балансової схеми устаткування в дипломному проектуванні.

Репродуктивний рівень характеризується недостатньою сформованістю ціннісно-мотиваційного ставлення до навколишнього природного середовища, свого здоров'я як цінності, повними, систематичними екологічними знаннями, використанням коеволюційного підходу, але недостатнім знанням законів і неумінням їх використовувати на практиці; сформованими способами самостійної екологічної діяльності. Інтуїтивний рівень характеризується відсутністю мотивів екологічної діяльності, а також екологічних знань, умінь і навичок та незнанням коеволюційного підходу і нормативних документів, законів, правил [9, 13].

Підходи до підготовки фахівців сільського господарства високого класу за останні десятиріччя докорінно змінилися. Бурхливий розвиток у сфері комп'ютеризації виробничих процесів, неймовірно широкий обмін інформацією за допомогою Інтернету знову поставив на порядок денний питання про перегляд методичних підходів щодо підготовки фахівців сільськогосподарського виробництва. Сучасний керівник сільськогосподарського підприємства, як і керівник певної, більш-менш крупної структурної одиниці цього виробництва, це не просто технолог, – це менеджер, причому менеджер у широкому розумінні цього слова. Це уже організатор виробничого процесу з досконалим знанням широкого спектру взаємопов'язаних технологій виробництва сільськогосподарської продукції і пов'язаного з ним менеджменту [7, 43].

Таким чином, навчальну діяльність, спрямовану на оволодіння певною професією, називають професійно-пізнавальною діяльністю. Професійно-пізнавальна діяльність студентів має розвивальний, продуктивний характер. Це означає, що під час професійно-пізнавальної діяльності здійснюється процес формування знань, умінь та навичок,

розвиваються професійні відчуття, пам'ять, уявлення, уява, мислення і в результаті цього створюються внутрішні умови для ефективної професійно-пізнавальної діяльності. Успішність цієї діяльності залежить від поставлених особистістю цілей і мотивів, від наявних потреб, інтересів, цінностей, від усвідомлення відповідальності, обов'язку. Крім того, ефективно засвоєння знань, формування відповідних умінь та навичок можливе тільки у провідній професійно-пізнавальній діяльності, зміст, форми і методи якої корелюються характером і особливостями фахових знань, умінь та навичок. Водночас це вимагає також застосування педагогічних технологій, які створюють сприятливі умови для інтелектуального саморозвитку, максимальної реалізації особистих здібностей студентів, формують гуманістично спрямовані суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і студентами [10, 28].

Із зазначеного вище можна сформулювати завдання, спрямовані на поліпшення практичної підготовки студентів, зокрема: забезпечення професійної спрямованості всіх циклів дисциплін навчального плану; залучення студентів до роботи у студентському конструкторському бюро, навчальних клініках та фермах, дослідних полях; організації спільних з підприємствами баз практики у вигляді навчально-практичних центрів, науково-дослідних лабораторій, навчально-науково-практичних центрів. Підґрунтям цих завдань повинна стати екологічна складова.

На підставі існуючих наукових досліджень [11] можна виявити фактори, що впливають на екологічну складову практичної підготовки майбутніх фахівців-аграрників:

- технологія підготовки спеціалістів (чи передбачає вона енергозберігаючі, біобезпечні чи інші екологічні технології);

- професійно-пізнавальний інтерес та професійна спрямованість особистості студента, його ціннісні орієнтири (рівень сформованості екологічної культури та відповідальності на рівні професійних обов'язків);

- матеріально-технічна база навчального закладу;

- професійна компетентність викладачів, майстрів виробничого навчання;

- пізнавальні та спеціальні (технічні, економічні, агрономічні тощо) здібності студентів;

- зміст, форми і методи практичного навчання;

- сім'я і родинні традиції.

Кожен з названих факторів має безпосередній вплив на формування екологічної культури та свідомості студента під час навчання та мають бути враховані при складанні планів проходження всіх видів практики. Як визначають науковці-освітяни [12; 13], забезпечення професійної спрямованості практичної підготовки, а разом з цим і розвиток мотивації у студентів до професійної діяльності складний і тривалий процес, у якому реалізується комплекс традиційних та нових прийомів і методів, перевірених експериментально.

Комплекс цих прийомів і методів передбачає: проведення цілеспрямованої, системної профорієнтаційної роботи з молоддю протягом всього терміну навчання; оптимізацію форм організації навчання на засадах діяльнісного підходу; орієнтування змісту навчального матеріалу від циклів дисциплін на майбутню професійну діяльність фахівця, на розвиток професійної мотивації; забезпечення взаємозв'язку теоретичної і практичної підготовки студентів; індивідуалізацію та диференціацію завдань для розвитку у студентів пізнавальної самостійності; системне формування мотиваційних установок щодо самостійної роботи в оволодінні студентами майбутнім фахом [11, 13].

Удосконалення екологічної складової практичної підготовки потребує особливої уваги у зв'язку з радикальними змінами матеріальної бази практичної підготовки фахівців у навчальному закладі і на виробництві. Для цього пропонується новий напрям, який умовно названо регіональною інтеграцією вищих аграрних навчальних закладів в організації практичного навчання студентів. Такий підхід спрямований на подолання суперечності між новими технологіями сільськогосподарського виробництва, що потребують сучасної сільськогосподарської техніки, та існуючою навчально-матеріальною базою вищих аграрних навчальних закладів, на якій організовується практична підготовка студентів. Важливою умовою реалізації цього напрямку є створення системи регіональних навчально-практичних центрів.

Це обумовлено тим, що навчальні екологічні курси мало пов'язані з щоденним досвідом педагогів і учнів, тобто не дають поняття про те, що і як можна змінити в

повсякденному житті, аби зменшити антропогенне навантаження на довкілля і пов'язаний з цим ризик. Методики екологічної освіти (особливо в школі і вузі), реально досягаючи цілі підвищення культури, відсутні. Досвід вживання проблемного і розвиваючого навчання, навчання через співпрацю, методу пріоритету етичних цінностей залишається надбанням небагато талановитих і у високій мірі соціально відповідальних педагогів.

Не дивлячись на декларовану загальність і безперервність екологічної освіти, вона є областю вузько професійної діяльності. Велика частина суспільства не має жодного уявлення про її мету, завдання, методи і вміст. Основна аудиторія, охоплена екологічною освітою, – діти і студенти. Тим часом екологічні проблеми пов'язані переважно з діяльністю дорослого населення. Але працювати з дорослими складніше, методики екологічної освіти дорослих не існує. І, кажучи про загальність і безперервність, ми обмежуємося роботою з організованими в систему школярами і студентами замість того, щоб займатися екологічною освітою, наприклад: домогосподарок, військових, аграріїв тощо. Необізнаність екологічними проблемами різко контрастує з декларованими у наукових працях постулатами. «Які екологічні проблеми у нас на слуху? Тепличний ефект і глобальне потепління, руйнування озонового бар'єру і озонові діри, пониження рівня Аральського моря напевно належать до найбільш відомих. Проте сам факт появи цих проблем в результаті антропогенної дії повністю не доведений. Легко займатися теоретичним розглядом проблем, чим своїми діями сприяти їх рішенню» [14, 4]. Екологізація теоретичної освіти призвела сьогодні до глобалізації екологічного мислення та культури, людина міркує здебільшого категоріями планетарного порядку. Це начебто й непогано, але нібито знімає з людини відповідальність за щоденні звичні дії, знижує поняття екологічної культури до простої обізнаності.

А між тим, екологічна культура спеціаліста є невід'ємною складовою його професіоналізму: з одного боку, – це специфічний напрям фахової підготовки, а з іншого, – компонент всіх інших видів знань, умінь і навичок гуманістично спрямованої діяльності. У дослідженнях [15] екологічна культура розглядається як цілісна сутнісна характеристика особистості майбутнього спеціаліста, один з показників рівня його фахової підготовки, як цілісне особистісне утворення, яке характеризується сформованим ціннісно-мотиваційним ставленням до навколишньої дійсності та людства, високим рівнем оволодіння системою екологічних знань, знань нормативних документів, способами творчої екологічної діяльності, що дозволяє особистості найбільш повно реалізувати себе в професійній діяльності [9, 15].

Підводячи підсумки, треба зазначити, що розвал соціально-економічної структури країни призвів врешті решт до того, що виробнича практика сільськогосподарських навчальних закладів опинилася на межі формальності. У певній мірі гостроту проблеми визначення баз практики знімає створення філій кафедр на базі передових господарств, що забезпечить ознайомлення студентів із сучасними технологіями та новою технікою, науково-технічною та економічною інформацією. Тим більше, що на їх базі за договірною домовленістю можна здійснювати і проведення практичних і лабораторних занять. Для ефективного функціонування філій кафедр на базі провідних господарств між навчальним закладом і господарством укладається договір про створення філії відповідної кафедри, затверджують склад філії з числа провідних науково-педагогічних працівників кафедри університету та провідних фахівців господарства і план їх роботи на поточний навчальний рік. У планах роботи філій зазначаються відповідні заходи (залучення фахівців господарства до проведення лекцій, практичних занять, керівництва практикою студентів тощо), терміни їх проведення та відповідальні виконавці з числа працівників господарства та університету. У зазначених філіях відповідно до робочих навчальних програм можуть проводитись виїзні заняття зі студентами, які мають забезпечити закріплення теоретичних знань студентів, набуття практичних навичок з дисциплін [16].

Знання і праця – нероздільні поняття, бо всі знання, що має людина, повинні бути закріплені практично. Тому навіть під час навчання можливо здійснювати певні форми практичної діяльності. До таких форм насамперед відносяться екскурсії, польові роботи, оглядні ознайомлення із підприємствами.

Організуючи навчальні екскурсії та навчально-виробничу практику в навчальних закладах, слід чітко усвідомити мету їх запровадження. Насамперед, вони мають бути

націлені на практичне застосування теоретичних складових освіти, головну частину яких становлять знання наукових основ найважливіших технологічних процесів провідних галузей виробництва та основ матеріалознавства, ознайомлення учнів з будовою, принципом дії і правилами експлуатації найпоширеніших засобів виробництва; на початкові економічні, екологічні, управлінські та професіографічні знання. У процесі роботи мають вироблятися в учнів навички застосування практичних складових аграрної освіти, основу яких становлять інструментальні дії на предмети праці, керування технічними засобами та їх обслуговування, проектно-конструкторські, комунікативно-управлінські, профорієнтаційні, обчислювально-вимірювальні вміння. Крім того, мають вирішуватися завдання загальноосвітніх навчальних закладів щодо посилення практичної спрямованості навчально-виховного процесу, підготовки учнів до активної трудової діяльності, залучення їх до суспільно корисної праці [17, 9].

Організовувати навчально-виробничу практику слід з урахуванням правил і норм охорони праці, правил безпечної праці й виробничої санітарії. З керівниками навчальної практики слід регулярно проводити інструктажі з техніки безпеки і обов'язково реєструвати їх у журналі встановленої форми.

Мотивація й процес цілепокладання мають величезне значення в плідній реалізації виробничої практики будь-якого виду. Процес досягнення мети виробничої практики розкривається через конкретний когнітивний (пізнавальний) зміст. Зміст – це ті знання фахівця, що забезпечують розгортання професійної діяльності. Наявність змісту дає підстави для виділення в структурі виробничої практики змістового компонента. Він у сучасному виробництві характеризується практичною спрямованістю, може бути моно предметним або полі предметним. У процесі виробничої практики змістовий компонент реалізується через знання робітника [18, 117]. Наприклад, кваліфіковані робітники у сфері сільського господарства, серед іншого, мають знати сучасні вимоги до якості сільськогосподарської діяльності, фактори, що впливають на неї, основи законодавства в сільському господарстві, про інновації у своїй галузі, сфери їх застосування, екологічні принципи діяльності, обмеження, переваги, недоліки тощо.

Знання, що необхідні для реалізації виробничої практики – це особлива форма духовного засвоєння особистістю результатів наукової й практичної пізнавальної діяльності людства, спрямованої на відображення у свідомості людини об'єктивної виробничої практики.

Знання, які застосовують кваліфіковані робітники, виконуючи свої професійні обов'язки, попередньо перевірені історичною практикою суспільного виробництва. Вони знаходять своє відображення у свідомості кваліфікованих робітників у вигляді уявлень, понять, фактів, термінів, суджень, умовиводів, теорій. Знання, які є когнітивною основою реалізації виробничої діяльності, можуть бути життєвими, які ґрунтуються на здоровому глузді та побутових спостереженнях за діяльністю інших робітників, і науковими, які набуваються внаслідок цілеспрямованого професійного навчання й самоосвіти. Всі ці знання можуть передаватися учням під час навчання, але, як правило вчать теоретичним конструктам, ті ж, хто безпосередньо бере участь у практичній трудовій діяльності не включені до освітнього середовища. Єдина можливість поєднання практичного досвіду діяльності та освіти є виробнича практика.

Досягнення результату виробничої практики реалізується її виконавцем через розгортання процесу досягнення мети. Для здійснення виробничої практики є необхідними загальні вміння, які використовуються для реалізації діяльності будь-якого виду. Скажімо, таким є загальне вміння самоконтролю. Кожне загальне вміння, як правило, включає кілька окремих. Так, вміння самоконтролю передбачає реалізацію таких окремих умінь: аналізувати технічне завдання, зіставляти обраний спосіб виконання виробничого завдання за зразком, робити висновок про відповідність проміжного результату виробничої діяльності заданому зразку, корегувати власну виробничу діяльність і виправляти помилку тощо [18, 118]. Підґрунтям такої діяльності є екологічна культура, що дозволяє свідомо та грамотно освоювати природне навколишнє середовище, прогнозувати розвиток системи людина – природа – суспільство в майбутньому.

Україна історично є аграрною країною і в перспективі повинна мати важливе значення на внутрішньому і міжнародному ринку сільськогосподарської продукції. Для виправлення ситуації, що склалася в сфері виробництва, переробки, споживання і

експорту сільськогосподарської продукції, Україні слід мати кваліфікованих фахівців, які б професійно займалися справою практичного застосування і поширення міжнародних норм якості, підвищенням суспільної свідомості і культури виробництва сільськогосподарської продукції та її екологічної чистоти, розробкою необхідних заходів для більшої орієнтації української економіки на споживача [19, 7].

Отже, перспективи розвитку сільськогосподарської галузі вимагають від працівників цього профілю усвідомленої природовіповідної діяльності, здійснення якої неможливе без спеціальної екологічної професійно спрямованої підготовки. Водночас сучасне об'єктивне розуміння екологічної проблеми в умовах інноваційних змін у сучасній освіті дорослих потребує нетрадиційних підходів та їх концептуального оформлення.

Література:

1. Заскалета С. Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов) : Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / С. Г. Заскалета; АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К., 2000.
2. Новицька Л. І. Роль прикладних задач в системі професійної освіти фахівця-аграрія / Л. І. Новицька // [Електронний документ] Матер. наук.-прак. конф. – Режим доступу : http://gisau.org.ua/conf/3/Novicka_13.doc
3. Пустовіт Н. О. Концептуальні засади і стан екологічної освіти в Україні / Н. О. Пустовіт // Матер. виступів учасників міжнар. конф. та всеукраїнського екологічного форуму. – [Редкол. Кузьмінський А. І. та ін.] : Черкаси, 2001. – 172 с.
4. Бугерко А. А. Організація навчально-виробничого процесу у вищому професійному училищі-агрофірмі : Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / А. А. Бугерко; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 1999.
5. Хоменко М. П. Організаційно-методичне забезпечення практичної підготовки студентів техніко-технологічних спеціальностей у вищих аграрних навчальних закладах : Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / М. П. Хоменко; Нац. аграр. ун-т. – К., 2005.
6. Заскалета С. Г. Особливості розвитку системи професійної підготовки фахівців для аграрної галузі в країнах Західної Європи / С. Г. Заскалета // Педагогічні науки : Зб. наук. праць. – Т. 86. – Вип. 73. – С. 32-37.
7. Мирось В. Про шляхи реорганізації ВНЗ України аграрного профілю / В. Мирось // Інформаційний вісник АН ВШ України. – 2006. – № 2.
8. Полозенко О. В. Організаційно-методичні умови удосконалення педагогічної діяльності викладача вищого аграрного навчального закладу : Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Полозенко; Тернопільський держ. пед. ун-т імені В. Гнатюка. – Тернопіль, 2003.
9. Єфіменко Н. П. Особливості формування екологічної культури студентів вищих технічних закладів освіти : Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / П. Єфіменко; Харк. держ. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Х., 2000.
10. Манько В. М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва : Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 / В. М. Манько; Терноп. нац. пед. ун-т імені В. Гнатюка. – Т., 2005.
11. Хоменко М. П. Практична підготовка студентів у вищих аграрних навчальних закладах / М. П. Хоменко. – К. : Аграрна освіта, 2004. – 195 с.
12. Гузеев В. В. Эффективные образовательные технологи : Интегральная и ТОГИС / В. В. Гузеев. – М. : НИИ ШТ, 2006. – 206 с.
13. Диденко И. В. Дополнительное профессиональное образование и повышение его эффективности / И. В. Диденко / Непрерывное образование в политическом и экономическом контекстах // Отв. ред. Г. А. Ключарев. – М. : ИС РАН, 2008.
14. Калинин В. Ловушки экологического образования / В. Калинин // Вестн. АсЭко-Информ. – Обнинск, 2000. – № 31. (15 дек.)
15. Лук'янова Л. Б. Екологічна освіта у професійно-технічних закладах : теоретичний і практичний аспекти : монографія / Л. Б. Лук'янова; [наук. ред. С. У. Гончаренко] ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіт. АПН України. – Київ :

Міленіум, 2007. – 250 с.

16. Літвінчук Л. Й. Організація практичної підготовки студентів в аграрних вищих навчальних закладах / Л. Й. Літвінчук // [Електроний документ] Вища аграрна освіта України : Інформ. вісн. – 2005. – № 28. – Режим доступу : <http://www.smcae.kiev.ua/main.php>.

17. Клименко М. Трудова підготовка в закладах освіти / М. Клименко // Педагогічна преса. – 2004. – № 3.

18. Кудикіна Н. В. Виробнича діяльність як стратегічний орієнтир для визначення й оновлення змісту професійно-технічної освіти / Н. В. Кудикіна Педагогічний альманах : Зб. наук. пр. / Ред.кол. : В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон: РІПО. – Вип. 2. – 2007.

19. Ківа М. С. Імплементация форми та змісту підготовки екологів у Білоцерківському ДАУ згідно з Європейськими освітніми стандартами / М. С. Ківа // Вища аграрна освіта України : Інформ. вісн. – 2004. – № 24.

Анализируются конкретные практики экологического образования и воспитания студентов аграрных университетов; автором обосновываются четыре уровня экологически практической деятельности студента высшего аграрного учебного заведения: творческий, репродуктивно-творческий, репродуктивный, интуитивный.

Ключевые понятия: личность, студент, аграрное образование, экология, культура, обучение, воспитание.